

بابه تی شوینی له دایکبوون و کۆچی زهردهشت، وهک زهمانهکهی له لای نووسهران جیگی مشت و مپ بووه. تا ئیستا سهدان پهرتووک نووسراوه، (مهخابن نه به کوردی) سهدان نووسهر کات و تهمه نیان بۆ تهرخان کردووه و ههر یهک به توانای بیروبۆچوون و پروانگهی هزری خۆی زهمانکیان بۆ دیاری کردووه.

زهردهشت له دایک و باوکیک به ناوی «دهخدۆ» (24) و «پورشاسپ» (25) له دایک بووه. نازناوی خانهدانی زهردهشت «ئهسپینتمان» (26) که به واتهی «سپیرهگهزه» ه. به پروای نووسهری کوردی کرماشانی «عمادالدین دهولهتشیاهی» خودی واژهی زهردهشت، «زهرهتاوشهتهرئائی» (27) به واتهی، که «زهره» به مانای «زیڤر» و تیشکی ته لایه، «تاو» یان «تا» به واتهی «تابان» یا درهوشانهوه، «وهشهتهر» به مانای بارین و «ئائی» به مانای «ئایی» یا «هاتن» هاتووه. له زمانی ههورامی کۆندا دهکاته «بارین و درهوشاندنی تیشکی زیڤرینی پۆژ» گوايه ئهم ناوه له دوایدا وهک نازناویک بۆ زهردهشت به کار هینراوه. منیش باوهرم وایه که ناوی زهردهشت نازناویکه که له لایهن هۆگرانی زهردهشتهوه بۆ زهردهشت به کار هاتووه. به گویرهی تیکستی گرانبههای «پیر شالیار زهردهشتی» که له بهرهه می پرنرخی خۆی به ناوی «ماریفهت» ناوی زهردهشت به «سیمیار» ناو دهبات، دهفرمیت

(گوشت پروانه پیر شالیار بۆ)

هۆشت جه کیاسته‌ی زانی «سیمیار» بۆ

(به وته‌ی پیری شالیار گوی بگره و هۆشی خۆت بده به نووسراوه‌ی سیمیاری زانا". فره‌ه‌نگی دیه‌خودا. به‌رگی 13. لاپه‌ره‌ی 665). که واته به گویره‌ی به‌لگه‌کانی کوردی، ناوی راسته‌قینه‌ی زهردهشت، «سیمیار» بووه.

له سه‌ر کۆچبه‌ربوونی زهردهشت لیکۆلینه‌وه‌یه‌کی ورد و زانستی و بی لایه‌نانه تا به ئیستا نه‌کراوه، بیگومان هۆی تایبته و دیاریکراوی خۆی هه‌یه. به‌لام به گشتی دوو بیرورا هه‌یه، یه‌که‌میان زۆربه‌ی نووسه‌رانی بیانی به تایبته فارس پی له سه‌ر ئه‌وه داده‌گرن که زهردهشت خه‌لکی ده‌وروبه‌ری «ورمی» گوايه له (غرب ایران)، پۆژه‌لاتی کورستان بوون و کاتیک که کۆچبه‌ر بووه به‌ره‌و شاری «به‌لخ» له ئه‌فغانستان چووه، هه‌لبه‌ته بریک نووسه‌ر به بی به‌لگه و بی سه‌رچاوه، پی له‌وه زیاتر داده‌نن و ده‌نووسن زهردهشت له پۆژه‌لاتی ئییران «خۆراسان» له‌دایک بووه و له‌ویشه‌وه بۆ شاری به‌لخ کۆچی کردووه و گۆره‌که‌ی له شاری «مه‌زارشه‌ریف» دایه. به باوه‌ری من کۆچی زهردهشت به‌و جۆره‌ی که بیگانه‌کان بانگه‌شه‌ی بۆ ده‌کهن، که گوايه له پۆژئاوای ئییران (کوردستان) به‌ره‌و پۆژه‌لاتی ئییران (خۆراسان) کۆچی کرده، له‌ته‌ک جه‌وه‌ر و فه‌لسه‌فه‌ی دینی به‌هدینی ناگونجیت. به‌و واته‌یه که زهردهشت پشت له کیشه‌کان بکات و به‌جیان به‌یلت و ولات و نیشتمان و کۆمه‌لگا، به‌و هه‌موو دهرد و بیچاره‌یه جی به‌یلت و پشتیان لی بکات، ئه‌مه له‌ته‌ک ئه‌وه که ئامۆژگار و چاره‌سه‌ریی دهرد و له‌ناوبردنی درۆ و بن‌برکردنی چه‌واشه‌یی و ئاواکردنی کۆمه‌لگایه‌کی راست و به‌ختیاره، ناگونجیت. بۆیه قه‌ت به‌و جۆره‌ی که بانگه‌شه بۆ کۆچی زهردهشت ده‌کریت و کوردستانی به‌جی هیشته‌بیت، راست

نییه. راسته له شوینی له دایکبوونی خۆی به ره و خوارووی کوردستان کۆچی کرده، به لام نهک ئەونه دوور و بۆ هه میسه غه ریب بکه ویت و له کیشه کانی نیشتمانی هه له هاتبیت. به لام بیرى دووهه م که له ئەدهبیات و ئاقیستای نوێ سهرچاوه دهگریت و گومانشکینه، شوین و جیگای کۆچبهری زهردهشت دیاری دهکات. بۆ نموونه رهوانشاد «عمادالدین دهوله تهاهی» نووسه ری هیژای کرمانشانی له په رتووکه کانی (چیاکانی نه ناسراوی ئاقیستا) و (رۆسته م و زۆراو به زمانی ئاقیستا) به سهرچاوه گرتنی ئەدهبیاتی زهردهشتی «یه شته کان»، شوین و جیگای کۆچبهری زهردهشت به م چه شنه دهستنیشان دهکات.

یه که مجار زهردهشت په نا دهباته بهر زۆزانی «ئه وشیدرینه» (27) که به درێژایی میژوو ئەم وشه یه به چه شنی «ئاویده ر، ئاویه ر» (28) له هه ریمی شاری «سنه» له رۆژه لاتی کوردستاندا ماوه ته وه. پاشان زهردهشت له ویتشه وه ده روات بۆ چیاى «هۆگر» (29) که له دوایدا ده بیته چیاى «هه ژیر، هه جر، هه جیر» (30) ئیستا ئەم ناوچه یه له رۆژه لاتی کوردستاندا به "دینه وه ر" به ناوبانگه. له م شوینه دا به شی دووهه می سرووده کانی گاتا بۆ زهردهشت دا هۆنرا. که ی گوشتاسپ که کۆشکه که ی به ناوی «گه نگ شا» (31) ناو ده بریا و له سه ر چیا یه ک دروستی کردبوو، ئایینی ئەوی په ژراند، بوو به گه وه رترین پالپشتی زهردهشت و یارانى. ئەم شوینه ئیستا له باژیری «سه حنه» یه که له وه سه رده مه به «شاهیندژ، شاییندژ، ساییندژ» (32) به ناوبانگ بوو. زهردهشت هه روه ها ئاگرگایه کی (به ناوی ئاترنۆش، ئاگرنۆش، ئاهیرنۆش، ئازهرنۆش) له «باکته ریا» (33) دایمزراند. ئەم شوینه له دواى هه زاران سال به ناوی «پارسینه» له هه ریمی «دینه وه ر» ی کرمانشا له رۆژه لاتی کوردستاندا ماوه ته وه. پاشان باکته ریا گۆریا به «باخته ر» و ئەم گونده ش ئیستا ماوه. (رۆسته م و زۆراو به زمانی ئاقیستا، ل. 35 و 36".

نووسەر و زمانهوان «محمدامین ههورامانی» له ههفتهنامهی «ئاویهر» له ژمارهی 52 ساڵی 3 لاپه‌رهی 12 باسیکی له سه‌ر ئاویهر نووسیوه که جیگای سه‌رنجه: "له په‌واله‌تدا ئەم وشه ناساکارهیه «ئاویهر» وها خۆی دهرده‌خات، که فره کۆن بیته! ئەگه‌ریش وها بی، ده‌بی به‌م جوهری خواره‌وه لیک بدریته‌وه واته، وشه‌ی «ئاویدهر» له ههر دوو دۆخی لیکدانه‌وه‌دا له دوو به‌شی سه‌ره‌کی پیک هاتوو و ئەوانیش ئەوه‌ی که ده‌بی له‌م پوووه‌وه بوترئ ئەوه‌یه که فره‌ه‌نگه پارسیه‌کان و جوگرافیاناسانیان هه‌ولیان داوه که سه‌رپاکی ناوه کوردیه‌کان بۆ زمانی پارسی وهر‌بگێرن و ئەمه‌ش جوهره کاریکه که ده‌ستی به‌ سنگه‌وه ناگیرئ و جوهره تاوانیکی میژوویی و جوگرافیایی و ئینسانیشته که هه‌رگیز له بیر ناچیته‌وه! پاش ئەم لیکدانه‌وه‌یه ده‌بی ئەوه له یاد نه‌که‌ین که ئاویه‌ده‌ر یه‌کیکه له‌و جیگا پیرۆزانه بووه که زهرده‌شت له کاتی هاتووچۆکردنی له «شیز» هوه به‌ره‌و «لورستان» بۆ ماوه‌ی چه‌ند پوژیک له ئاویه‌ده‌را ماوه‌ته‌وه و ئەوجا به‌شی دووه‌می ریگا‌برینه‌که‌ی گرتووته‌به‌ر که له هاتن و چوونه‌وه و گه‌رانه‌وه‌دا ریگا‌که‌ی به‌ قه‌راغی «سیروان» دا تیپه‌ریوه".

به‌ باوه‌ری من گوندی به‌لخه ئیستا له ههورامان له سه‌ر سنووری ده‌ستکردی (ئێران و ئێراق) هه‌لکه‌وتوو و ماوه. ئەم شوینه سه‌رده‌می خۆی باژیریکی مه‌زن بووه و کۆشکی به‌ ناوبانگی که‌ی گوشتاسپی لیبووه، هه‌رچه‌نده ئیستا له شیوه‌ی گوندیکه و چه‌ند ماییکی لی ماوه، به‌و مه‌رجه که له دوا‌ی داگیرکاری عه‌ربه موسولمانه‌کان و هیرشی بی‌به‌زیی مه‌غول و تاتاره‌کان و پاشان سه‌رده‌می عوسمانی و رژیمی به‌عس ئەم گونده شتیکی وای لی به‌ جی نه‌ماوه. ئەم گونده له نیوانی گونده‌کانی «ده‌ره‌ی مه‌ر، ده‌رکی، هانه‌گه‌رمه‌له، په‌شین و دزلی» و شاره‌کانی «هه‌له‌بچه و مه‌ریوان» هه‌لکه‌وتوو. ئەگه‌ر کورد کیانی خۆی هه‌بیته زۆر به‌ ئاسانی له ریگه‌ی شوینه‌واره دیرۆکییه‌کانی، ئەم راستییه ده‌توانیت به‌سه‌لمینیت.

www.kurdavesta.tk

kurdavesta@msn.com

www.kurdavesta.tk